

RESTAURAREA COVOARELOR ETNOGRAFICE UN MOD DE PĂSTRARE A VECHILOR TRADIȚII POPULARE DIN BANAT

VIORICA AGHIȚOAI

Arta populară românească, constituită odată cu formarea poporului și limbii, este prezentă pe întreg teritoriul țării, în toate provinciile istorice, în Banat ea fiind îndeobște cunoscută datorită frumuseții, bogăției și diversității ei.

În toate domeniile artei noastre populare – arhitectură, ceramică, port, ornamentică, etc. – se constată persistența uneori milenară a numeroase elemente de cultură materială și spirituală.

În plan material, transmiterea artei s-a realizat prin obiectele etnografice rămase ca mărturii ale trecutului, textilele, reprezentate de port și țesături de interior, ocupând un rol însemnat.

Astfel covoarele etnografice – cilimurile – sunt purtătoare ale unei arte de o mare măiestrie și de o deosebită bogăție a motivelor decorative și a cromaticii. Ele au apărut în casele bănățene, în locul ponevii tradiționale, fiind denumite în graiul popular “cilim”. Denumirea a fost preluată de bănățeni odată cu tehnica țesutului “în kilim” de la popoarele Asiei Mici prin intermediul populației sud-dunărene, pe calea comerțului sau a circulației de modele de la o țesătură la alta.

Confecționate din materiale diferite, cânepă, bumbac pentru urzeală, fire de lână, bumbac, metalice pentru bățură – motive, având un rol decorativ și funcțional, cilimurile au fost afectate de vicisitudinile timpului, s-au deteriorat, ele reclamând o ocrotire specială, dată fiind imensa lor importanță în planul semnificațiilor. Trebuie făcute toate intervențiile curative necesare, pentru ca toate elementele păstrate să fie redată în forma lor inițială.

Vom prezenta câteva covoare etnografice – cilimuri - ce au suferit multiple deteriorări, cum ar fi : depuneri de praf și substanțe grase, destrămări ale motivelor ornamentale, deformări ale dimensiunilor și formei inițiale, etc., restaurate în sectorul textile al Laboratorului Zonal din cadrul Muzeului Banatului Timișoara, ce au necesitat studierea aprofundată a stării de conservare, a materialelor și tehnicilor de lucru, în vederea găsirii soluțiilor optime de restaurare și conservare.

Depunerile de praf, de grăsimi și de alte substanțe au dus la apariția de pete pe suprafața cilimurilor. Eliminarea acestora se impune atât pentru recăștigarea integrității cât și pentru redobândirea aspectului inițial. Ilustrăm acest caz cu câteva cilimuri care au fost afectate de aceste deteriorări/foto. 1, 2, 3, 4./ și care prin aplicarea unor curățiri chimice uscate și umede, au putut fi tratate, grație unui riguros și permanent control al parametrilor : grad de curățire, neutralitate, rezistență, etc.

Astfel după o ușoară consolidare a zonelor deteriorate s-a trecut la operația de curățire mecanică prin perieri ușoare cu pensule moi spre un aspirator prevăzut cu ecran de protecție, operația repetându-se până la înlăturarea completă a particulelor de praf. Au urmat apoi tratamente chimice locale cu diferiți solvenți și soluții de curățire până la înlăturarea completă a petelor. Acolo unde a fost posibil, ex. cilimurile vopsite cu coloranți vegetali, s-au aplicat tratamente de curățire prin imersie totală în soluții de spălare cu detergenți neionici, toate acestea contribuind la o bună curățire a covoarelor, la hidratarea lor și la revigorarea coloranților / foto 5, 6, 7/.

Cel mai des afectate de-a lungul timpului sunt compozițiile ornamentale. Ele scot în evidență particularitățile cilimurilor, au un istoric străvechi, care atestă dezvoltarea și diferențierea lor sub diferite influențe /bizantină, orientală, occidentală, etc./ De asemeni, compoziția covoarelor etnografice nu este o problemă de unitate riguros prestabilită, ea putându-se desfășura uneori pe întreaga suprafață a țesăturii după anumite norme proprii, de cele mai multe ori tocmai detaliile țesăturii reprezintă particularitatea stilistică a obiectului.

Forma și varietatea motivelor decorative și mai cu seamă modul în care ele sunt îmbinate pe suprafața țesăturii, conferă cilimului bănățean o puternică individualitate ce-l deosebește mult de țesăturile de lână alese în două ȋte din alte zone etnografice ale țării. Sub raportul modului de organizare al câmpului ornamental se disting pe teritoriul ȋntregului Banat trei grupe mari de cilimuri :

- cilimuri cu ornamente ȋnscrise ȋn fâșii transversale denumite străji, bece, dungi, vergi, etc. /foto 8/.
- cilimuri cu câmp ornamental central cu chenar denumite local "cilimuri cu câmp și urzar" /foto 9/.
- cilimuri cu câmp ornamental liber sau "dă pră una", ȋntâlnite ȋn jurul Timișorii.

Cum originea și evoluția ornamenticii este o problemă ce interesează ȋn egală măsură specialiștii ȋn etnografie și istoria artei, noi ȋn calitate de restauratori am considerat că avem menirea de a reda cât mai exact forma pieselor și a elementelor decorative, afectate de multiplele forme de deteriorare : destrămarea, țesăturii, ruperea firelor de urzeală și bătătură, sau chiar dispariția unor zone ȋntregi de țesătură, etc. /foto 8, 10, 11/. Această muncă de regăsire a elementelor

ornamentale originale presupune o bună cunoaștere a vechilor tehnici de lucru / de prelucrare a materialelor, vopsire, țesere, etc./ și studierea unei bibliografii privind elementele ornamentale, toate acestea din dorința de a reda cât mai fidel întreg ansamblul compozițional.

Astfel în prima fază au fost alese firele pentru urzeală, bățătură-motive de aceeași finețe și natură / cânepă, bumbac, lână, etc./, firele pentru motive vopsindu-se respectând cromatica cilimului. Au fost introduse mai întâi firele de urzeală, respectând desimea țesăturii, apoi s-au refăcut motivele folosind aceeași tehnică de lucru. / foto 12, 13, 14/.

Deformări ale dimensiunilor pieselor le concretizăm prin cilimul din foto 9; la această piesă datorită ruperii și tensionării diferite a fibrelor de urzeală una din marginile covorului este mai scurtă țesătura având aspect de "pliat". De asemenea tot la această piesă motivul ornamental romboidal din centru fiind aproape în întregime deteriorat /foto 15/ refacerea lui, pe baza studiului ornamenticii și a structurii compoziționale ne-a relevat faptul că raritatea acestei piese constă în utilizarea firelor metalice pentru decor, el fiind restaurat ca atare, redându-i-se totodată și forma inițială prin introducerea firelor de urzeală rupte și detensionarea celor existente /foto 16/.

Pe lângă factorii de degradare amintiți anumite intervenții empirice, vizând consolidarea, executate într-un mod cu totul necorespunzător, au dus la mărirea gradului de distrugere a cilimului și îngreunarea procesului de reconstituire, zona refăcându-se folosind așa cum am mai arătat fire de aceeași finețe, vopsite în culorile motivelor, și respectând tehnica de țesere.

Această muncă științifică de mîgală și îndelungi eforturi își găsește justificare în faptul că obiectele etnografice din patrimoniul cultural național sunt și vor fi întotdeauna mărturii ale trecutului poporului nostru, a inteligenței și creativității sale, prin activitatea de restaurare ele fiind redată circuitului expozițional precum și specialiștilor etnografi pentru studiu.

THE RESTAURATION OF THE ETHNOGRAPHICAL CARPETS – A WAY OF MAINTAINANCE OF THE OLD POPULAR TRADITIONS IN BANAT (SUMMARY)

This work presents the aspects regarding the restauration of the ethnographic carpets "cilimuri".

The complexity of the objects – owned to the variety of the constitutive materials and of the technique of work, affected in time by the agents of degradation – imposes to the specialists in the textile restauration a laborious scientific work and a high professional training to restore the objects at the initial parameters.

LISTA ILUSTRĂȚILOR

- Figura 1. Cilim nr. inv. 860 – înainte de restaurare; detaliu zonă pătată.
Figura 2. Cilim nr. inv. 860 – înainte de restaurare; detaliu zonă pătată.
Figura 3. Cilim nr. inv. 898 – înainte de restaurare; ansamblu față (destrămări, pete).
Figura 4. Cilim nr. inv. 898 – înainte de restaurare; detaliu zonă pătată.
Figura 5. Cilim nr. inv. 860 – după restaurare; detaliu zonă tratată.
Figura 6. Cilim nr. inv. 860 – după restaurare; detaliu zonă tratată.
Figura 7. Cilim nr. inv. 898 – după restaurare; ansamblu față.
Figura 8. Cilim nr. inv. 901 – înainte de restaurare; ansamblu față.
Figura 9. Cilim nr. inv. 860 – înainte de restaurare; ansamblu față.
Figura 10. Cilim nr. inv. 901 – înainte de restaurare; detaliu zonă lipsă.
Figura 11. Cilim nr. inv. 901 – înainte de restaurare; detaliu zonă lipsă.
Figura 12. Cilim nr. inv. 901 – în timpul restaurării; detaliu completare fire de urzeală.
Figura 13. Cilim nr. inv. 901 – în timpul restaurării; detaliu completare fire de urzeală, ascunderea capetelor.
Figura 14. Cilim nr. inv. 901 – după restaurare; ansamblu față.
Figura 15. Cilim nr. inv. 860 – înainte de restaurare; detaliu zonă deteriorată.
Figura 16. Cilim nr. inv. 860 – după restaurare; detaliu zonă reconstituită.

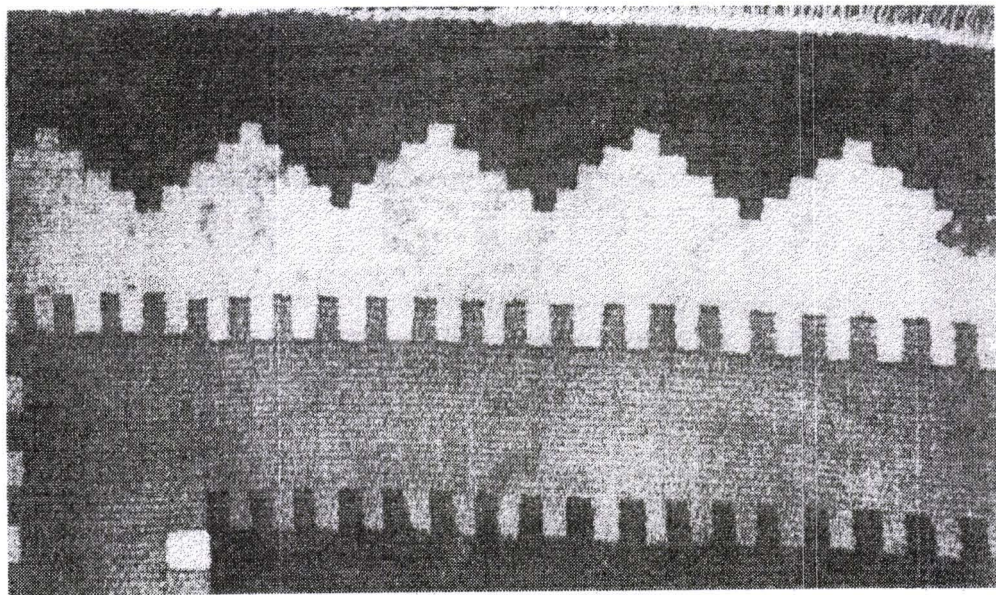

Figura 1. Cilim nr. inv. 860 – înainte de restaurare; detaliu zonă pătată.

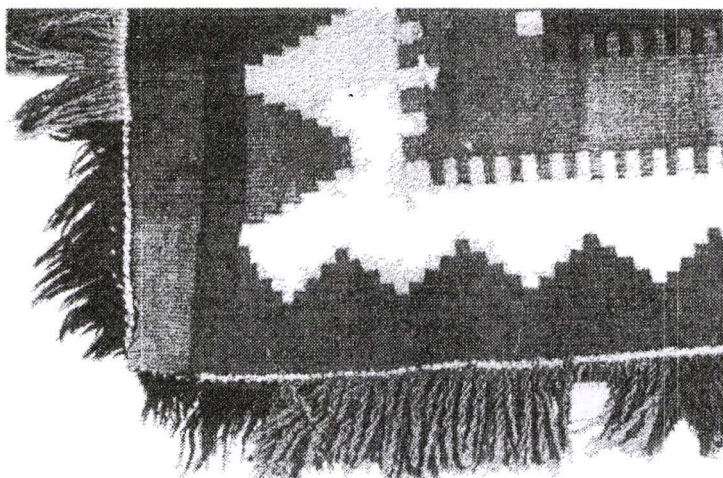

Figura 2. Cilim nr. inv. 860 – înainte de restaurare; detaliu zonă pătată.

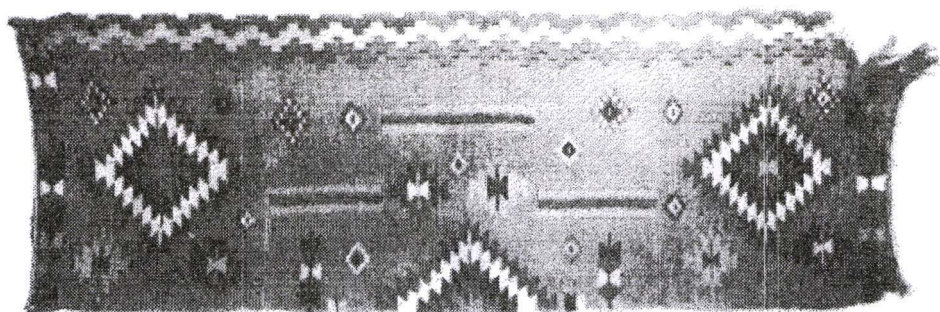

Figura 3. Cilim nr. inv. 898 – înainte de restaurare; ansamblu față (destrămări, pete).

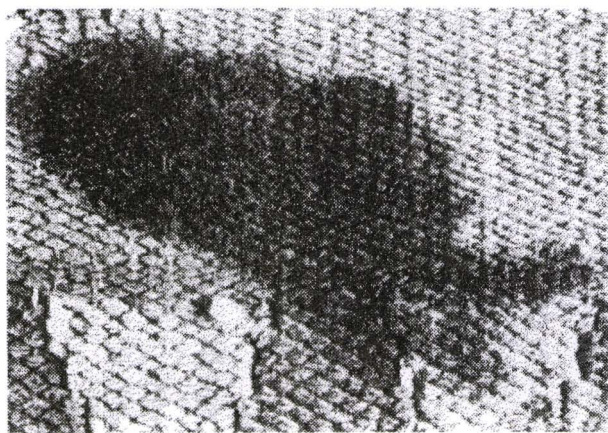

Figura 4. Cilim nr. inv. 898 – înainte de restaurare; detaliu zonă pătată.

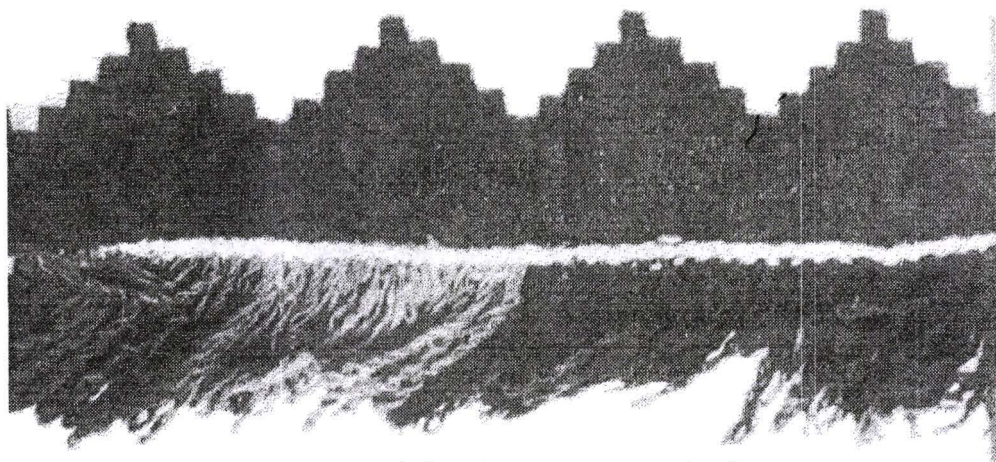
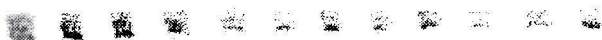

Figura 5. Cilim nr. inv. 860 – după restaurare; detaliu zonă tratată.

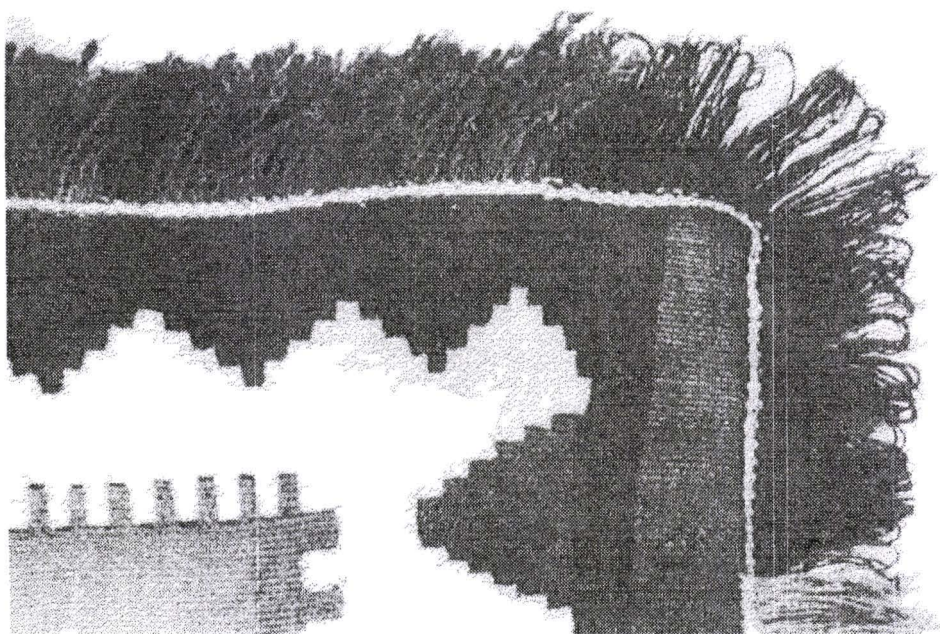

Figura 6. Cilim nr. inv. 860 – după restaurare; detaliu zonă tratată.

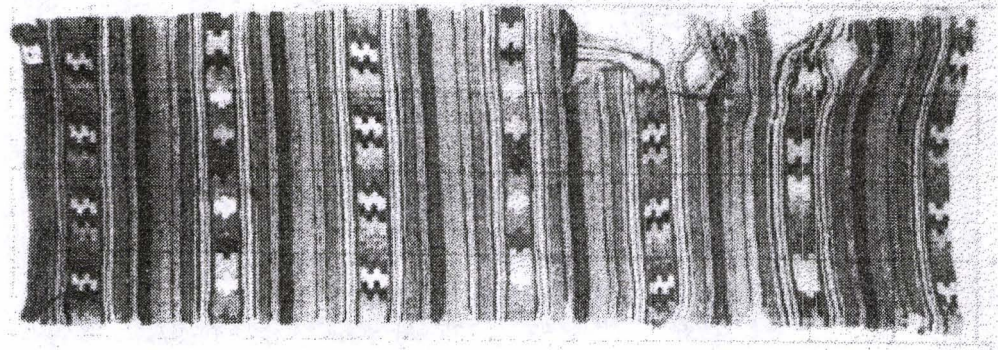

Figura 7. Cilim nr. inv. 898 – după restaurare; ansamblu față.

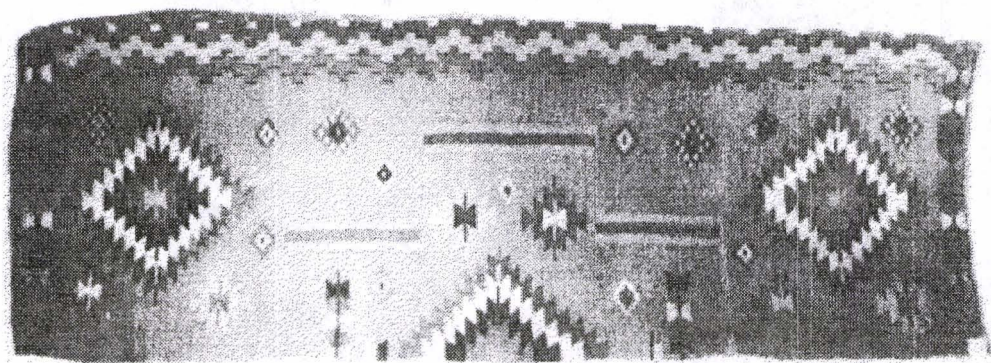

Figura 8. Cilim nr. inv. 901 – înainte de restaurare; ansamblu față.

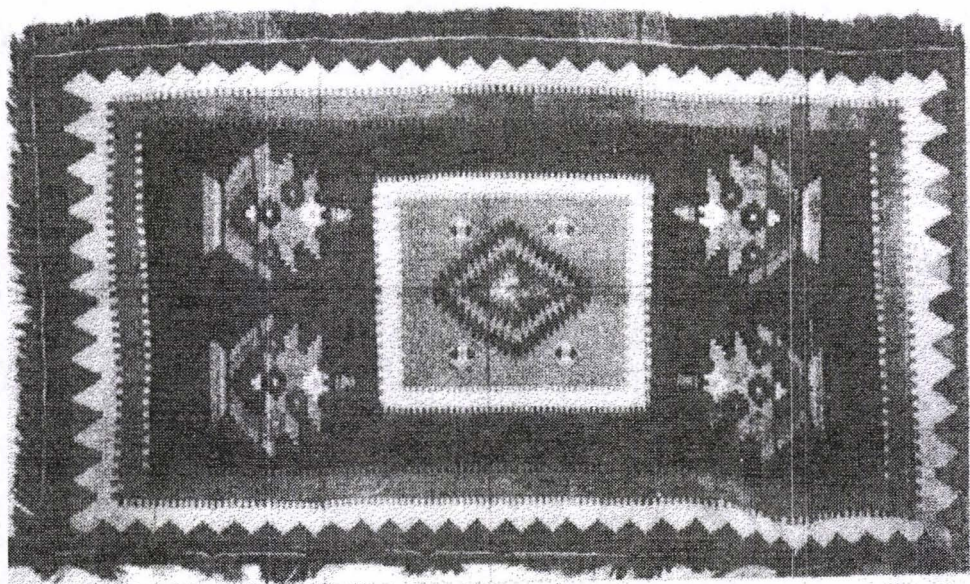

Figura 9. Cilim nr. inv. 860 – înainte de restaurare; ansamblu față.

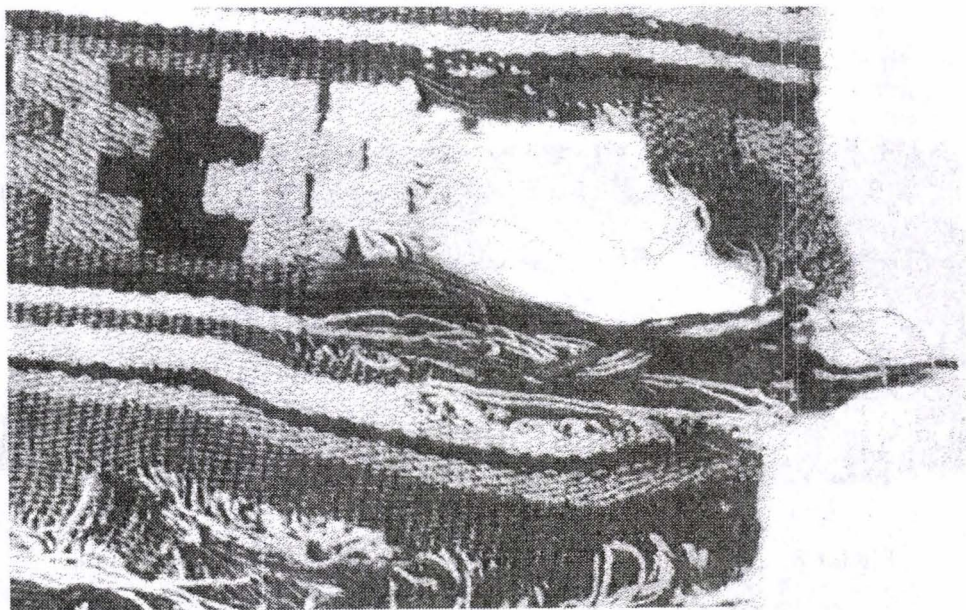

Figura 10. Cilim nr. inv. 901 – înainte de restaurare; detaliu zonă lipsă.

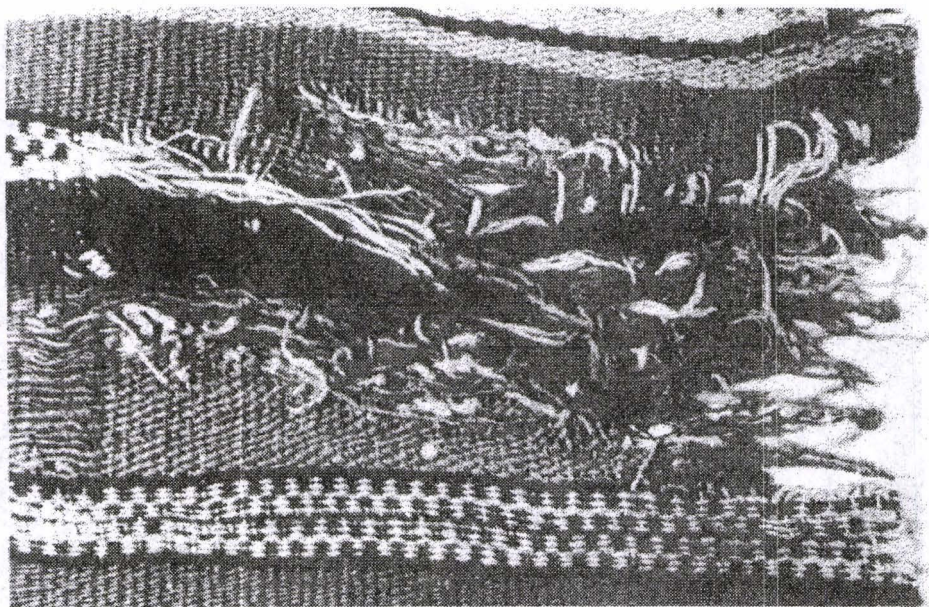

Figura 11. Cilim nr. inv. 901 – înainte de restaurare; detaliu zonă lipsă.

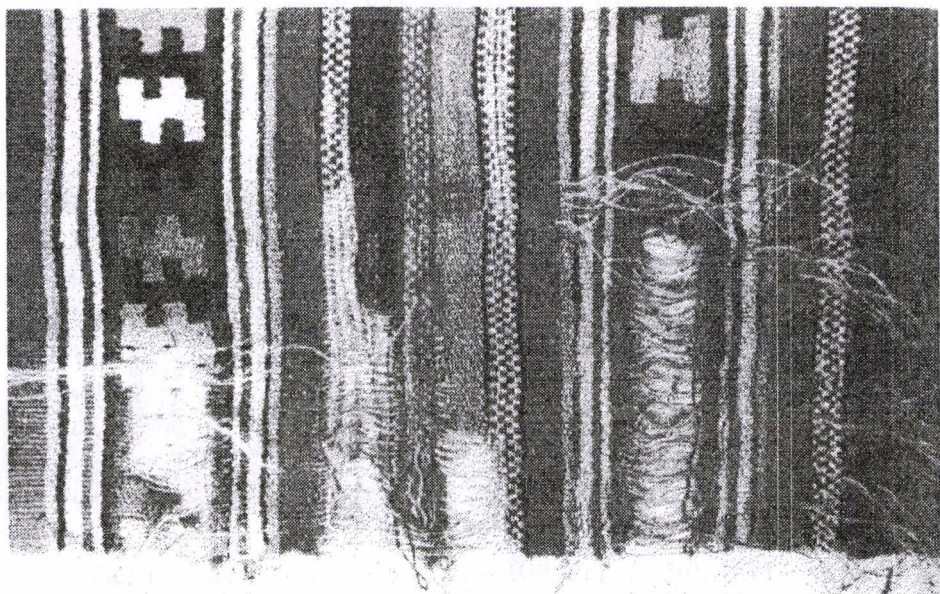

Figura 12. Cilim nr. inv. 901 – în timpul restaurării; detaliu completare fire de urzeală.

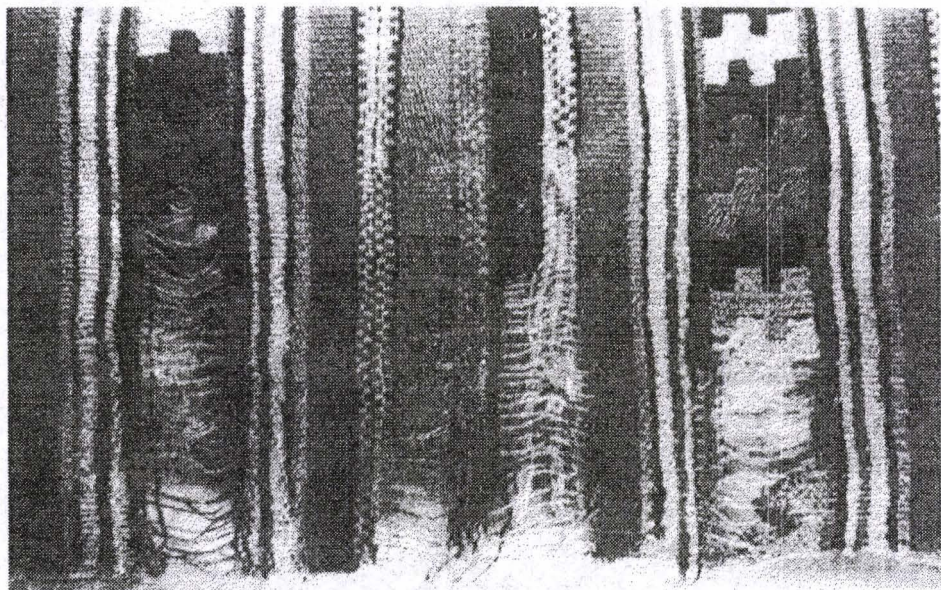

Figura 13. Cilim nr. inv. 901 – în timpul restaurării; detaliu completare fire de urzeală, ascunderea capetelor.

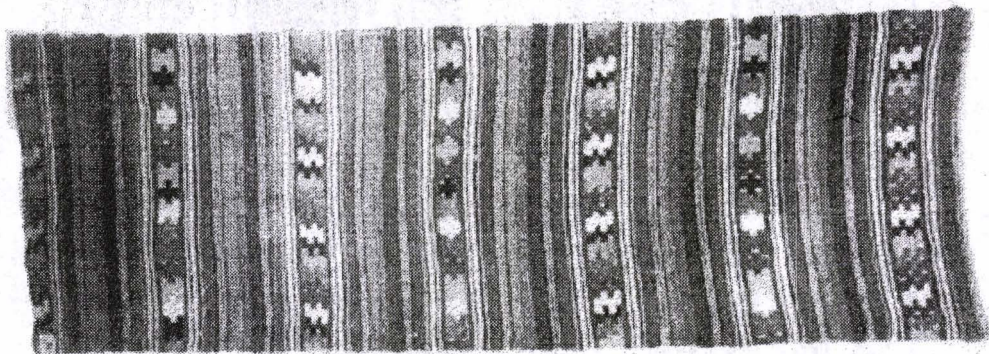

Figura 14. Cilim nr. inv. 901 – după restaurare; ansamblu față.

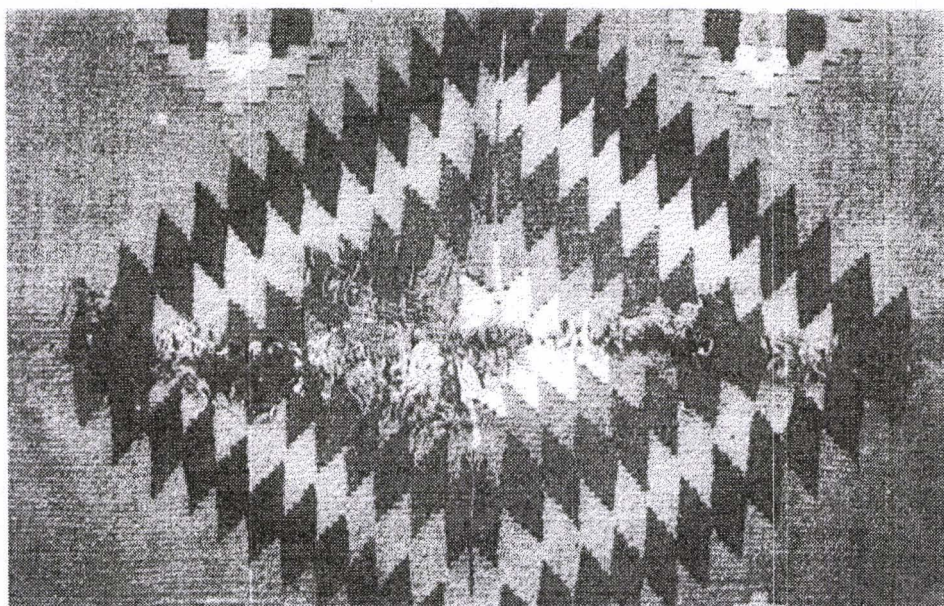

Figura 15. Cilim nr. inv. 860 – înainte de restaurare; detaliu zonă deteriorată.

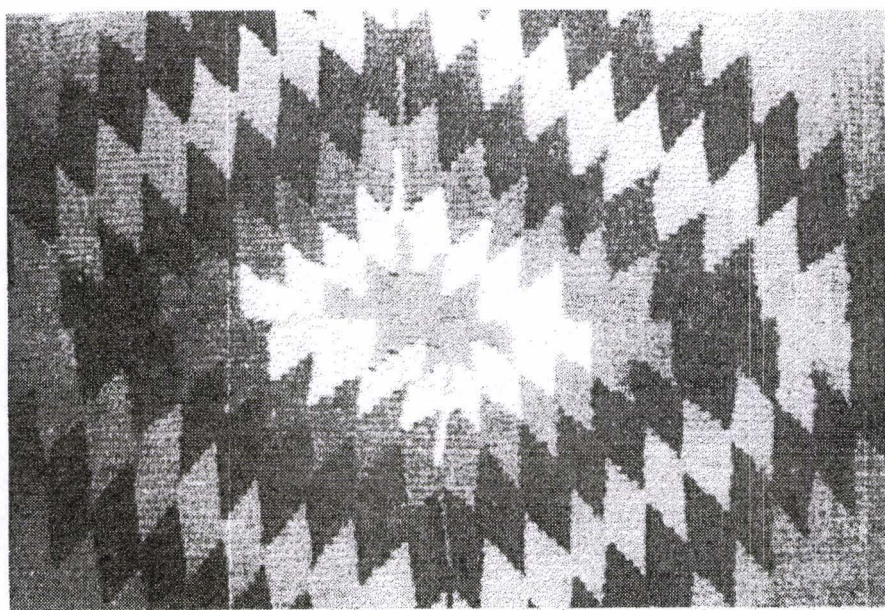

Figura 16. Cilim nr. inv. 860 – după restaurare; detaliu zonă reconstituită.